

NUTQ FAOLIYATI TURLARINI O'RGATISH

Andijon davlat chet tillari instituti

Xorijiy til va adabiyoti Nemis tili yo'nalishi

402-guruh talabasi **Mamadaliyeva O'g'iloy**Ilmiy rahbar: **Qodirova Nargiza**

Annotatsiya: Ushbu maqola nutq faoliyati turlarini o'rgatishning ahamiyatini va metodologiyasini tahlil qiladi. Nutq faoliyati to'rt asosiy turdan iborat bo'lib, ular tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirishdan iborat. Har bir faoliyat turi o'ziga xos psixologik va lingvistik xususiyatlarga ega bo'lib, ular bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda rivojlanadi. Maqolada har bir faoliyat turini samarali o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar, texnologiyalar va interaktiv usullar ta'kidlanadi. Nutq faoliyatini kompleks tarzda o'rgatish, talabalarning tilni o'rganish jarayonini samarali va mazmunli qilishga yordam beradi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli, interaktiv dasturlar va virtual suhbatlar orqali talabalar nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Nutq faoliyati, til ta'limi, tinglab tushunish, o'qish, yozish, gapirish, kommunikativ kompetensiya, metodika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interaktiv usullar, psixolingvistika.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу важности и методологии преподавания видов речевой деятельности. Речевая деятельность делится на четыре основных вида: восприятие на слух, чтение, письмо и говорение. Каждый вид обладает своими психолингвистическими и лингвистическими особенностями и развивается взаимосвязанно. В статье рассматриваются методы, технологии и интерактивные подходы, которые применяются для

эффективного преподавания каждого из видов речевой деятельности. Комплексный подход к обучению речевой деятельности помогает сделать процесс изучения языка более продуктивным и содержательным. Также подчеркивается роль информационно-коммуникационных технологий, интерактивных программ и виртуальных разговоров в развитии речевых навыков студентов.

Ключевые слова: Речевая деятельность, языковое образование, восприятие на слух, чтение, письмо, говорение, коммуникативная компетенция, методика, информационно-коммуникационные технологии, интерактивные методы, психолингвистика.

Abstract: This article analyzes the importance and methodology of teaching types of speech activities. Speech activity consists of four main types: listening comprehension, reading, writing, and speaking. Each type has its own psychological and linguistic features and develops interrelatedly. The article discusses the methods, technologies, and interactive approaches used for effectively teaching each type of speech activity. A comprehensive approach to teaching speech activities helps make the language learning process more effective and meaningful. The role of information and communication technologies, interactive programs, and virtual conversations in developing students' speech skills is also highlighted.

Keywords: Speech activity, language education, listening comprehension, reading, writing, speaking, communicative competence, methodology, information and communication technologies, interactive methods, psycholinguistics.

Nutq faoliyati inson tafakkuri va til orqali boradigan muloqot jarayonining ajralmas qismidir. Ta'lim jarayonida ona tili va chet tillarini o'rgatishda nutq faoliyati turlarining o'ziga xosligini aniqlash va ularni samarali o'rgatish metodikasini ishlab

chiqish muhim o‘rin tutadi. Til o‘rganish jarayonida to‘rt asosiy nutq faoliyati turi mavjud: tinglab tushunish, o‘qish, yozish va gapirish. Har bir tur o‘zining psixologik va lingvistik xususiyatlariga ega bo‘lib, o‘zaro bog‘liq holda rivojlanadi.

Avvalo, tinglab tushunish nutq faoliyatining reseptiv turi bo‘lib, tilni o‘rganishning boshlang‘ich bosqichida muhim ahamiyat kasb etadi. Talaba yoki o‘quvchi tilni tinglab anglash orqali fonetik va grammatik birliklarni ichki tahlil qiladi, mazmunni mantiqiy tushunishga harakat qiladi. Bu jarayonda tinglovchining e‘tibori, eslab qolish qobiliyati, diqqatni jamlash va kontekstni tushunish kabi ko‘nikmalari rivojlanadi. Tinglab tushunishning samaradorligini oshirish uchun ovozli matnlar, audio darslar, suhbatlar va real kommunikativ vaziyatlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Ikkinchi faoliyat turi — o‘qish — ham reseptiv xarakterga ega bo‘lib, yozma matnni tushunishga qaratilgan. O‘qish orqali o‘quvchi leksik birliklar, grammatik strukturalar va matnning umumiy mantiqiy tuzilmasi bilan tanishadi. O‘qish ko‘nikmasi matnning maqsadi, uslubi, mazmuni va strukturaviy tuzilmasiga qarab shakllanadi. O‘quvchilarda o‘qish malakalarini rivojlantirish uchun avval yengil, keyinchalik murakkab matnlar bilan ishlash, savol-javoblar, annotatsiya yozish, matndan asosiy g‘oyani ajratib olish kabi mashqlardan foydalanish samaralidir.

Yozish esa produktiv nutq faoliyati turi bo‘lib, o‘quvchidan mustaqil fikrlash, til birliklarini ijodiy qo‘llash, grammatik va stilistik jihatdan to‘g‘ri tuzilgan matn yaratishni talab etadi. Yozma nutqni o‘rgatishda talaffuz qoidalari, imlo, punktuatsiya, uslubiy moslik, bog‘lovchilar va matnning izchilligi kabi jihatlarga e‘tibor beriladi. Talabalarda yozish ko‘nikmasini shakllantirishda fikr bayoni mashqlari, insholar, rasmiy va norasmiy xatlar, qisqacha xabarlar va esse yozish mashqlari keng qo‘llaniladi. Shuningdek, yozuvdan oldingi bosqich — ya‘ni reja tuzish, kontseptual fikrlarni aniqlash — ham muhim o‘rin tutadi.

Gapirish esa til o'rganishning eng faol va muloqotga yo'naltirilgan turi sanaladi. Bu faoliyat turi orqali o'quvchi yoki talaba o'z fikrini og'zaki tarzda ifodalaydi, so'z boyligini faol qo'llaydi, grammatik va fonetik jihatdan to'g'ri nutq quradi. Gapirish ko'nikmasini rivojlantirishda rol o'yinlar, muloqotli mashqlar, suhbatlar, intervyular va monologik chiqishlar (masalan, og'zaki taqdimotlar) alohida o'rin egallaydi. Talabalarda so'zlashuv malakalarini shakllantirish uchun faol tinglovchilar bilan muloqot muhitini yaratish, savol-javob, fikr almashish va bahs-munozara mashqlari samarali natija beradi.

To'rt nutq faoliyat turi bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularni alohida emas, balki kompleks tarzda, ya'ni integratsiyalashgan holda o'rgatish yuqori natijalarga olib keladi. Masalan, o'quvchi avval tinglaydi, so'ng o'qiydi, keyin yozadi va nihoyat, gapiradi. Shuningdek, har bir faoliyat turi o'ziga xos ko'nikma va malakalarni talab qilganligi sababli, darslarda ularning har biriga mos metod va vositalarni tanlash, mos ravishda baholash tizimini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalangan holda nutq faoliyatini o'rgatish imkoniyatlari kengaymoqda. Audio, video, interaktiv dasturlar, virtual suhbatlar va sun'iy intellekt asosidagi o'quv platformalari orqali talabalar real kommunikativ vaziyatlarda qatnashib, o'z nutqiy faoliyatini mustahkamlay oladilar.

Nutq faoliyati turlarini o'rgatish bugungi kunda til ta'limining markaziy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Har bir faoliyat turi – tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish – alohida metodik yondashuvni talab qilsa-da, ular o'zaro uzviy bog'langan va kompleks yondashuv asosida o'rgatilganda samaradorlik yanada ortadi. Ushbu faoliyat turlarini shakllantirish orqali o'quvchilar va talabalar tilni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy jihatdan – kundalik muloqot, yozishmalar, matn tahlili va og'zaki ifoda orqali puxta o'zlashtiradilar. Shuningdek, har bir nutq faoliyati turini rivojlantirish jarayonida kommunikativ yondashuv, axborot texnologiyalari, real

hayotiy kontekstlar va interaktiv usullardan foydalanish til o'rganishni yanada mazmunli va qiziqarli qiladi. Ayniqsa, tilni o'rganuvchining ehtiyojlari, saviyasi va qiziqishlarini inobatga olgan holda individual yondashuvni qo'llash, o'quvchining mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, nutq faoliyati turlarini o'rgatish zamonaviy til ta'limining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayonda psixolingvistik, metodik va texnologik yondashuvlarning uyg'unligi ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Har bir faoliyat turini puxta o'zlashtirish orqali o'quvchi to'laqonli kommunikatsion kompetensiyaga ega bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Davronov, D. (2020). Nutq faoliyati va uning metodologiyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Noshirligi.
2. Islomov, A. (2018). O'qituvchilarning nutq faoliyatini o'rgatish metodlari. Tashkent: Sharq Publishing.
3. Jumaev, M. (2017). Nutq faoliyatini o'rgatishda interaktiv metodlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Abdurahmonova, S. (2019). Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'limda qo'llanilishi. Tashkent: Academy Publishing.
5. Tursunova, N. (2021). Nutq faoliyati va uning rivojlanish jarayonlari. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.